

(canton de Xiroméro du département d'Etolo-acarnanie) les manifestations qui ont lieu sur le tombeau et dans la maison d'une personne morte, le quarantième jour après sa mort.

Il est à noter qu'au cours de ces manifestations toutes les femmes de la commune participent au deuil de la famille du défunt. À noter aussi les lamentations funèbres (mirologues) des femmes sur la tombe (voir fig. 1) et l'offre de repas, de gâteau et de boisson à ces femmes pendant qu'elles chantent les mirologues (voir fig. 2). Ensuite le retour à la maison de la famille du défunt et le banquet auquel sont invités les femmes aussi bien que les hommes.

L'auteur souligne la continuité historique de ces coutumes depuis l'antiquité jusqu'à nos jours, à travers l'époque médiévale.

ΣΤ'.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΒΟΡΕΙΩΣ ΤΗΣ ΚΟΖΑΝΗΣ (ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ)
(7 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ - 1 ΣΕΠΤ. 1967)

ΥΠΟ ΑΓΓ. Ν. ΔΕΥΤΕΡΑΙΟΥ

Κατόπιν τῆς ὑπ' ἀριθμ. 56427/26.7.67 ἐντολῆς τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μετέβην ἐπὶ 25 ἡμέρας, ἀπὸ 7 Αὐγούστου ἕως 1 Σεπτεμβρίου 1967, εἰς χωρία βορείως τῆς πόλεως τῆς Κοζάνης πρὸς συγκέντρωσιν πληροφοριῶν περὶ τοῦ κατὰ παραδόσιν λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου κατὰ τὸ δυνατόν καλύτερον εἰργάσθη μόνον εἰς δύο χωρία, ἴτοι τὴν Ἑρμακιὰν (πρῶην Φραγκότσι ἢ Φραγκότζ') καὶ τὴν Καρδιάν (πρῶην Τρέμπανο), τὰ ὅποια ὑπάγονται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἑορδαίας (τέως Καϊλαριῶν) καὶ ἀποτελοῦν ἰδίας κοινότητος, τὸ μὲν πρῶτον μὲ πληθυσμὸν¹ 592, τὸ δὲ δεύτερον 692 κατοίκων, γηγενῶν.

Ἡ Ἑρμακιὰ κεῖται ἐπὶ τοῦ ὄρους Βερμίου², εἶναι δ' ὁ τελευταῖος σταθμὸς κατὰ τὴν ἄνοδον πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους ἐκ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς

¹ Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1961.

² Περὶ τοῦ ὀνόματος γλωσσικῶς βλ. Ἀντων. Κεραμοπούλλου, Ἡ Ἀρχαία ἱστορία τῶν Ἑβραίων. Ἡ Αἴγυπτος καὶ οἱ Βλάχοι. (Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, 7). Θεσσαλονίκη 1952, σ. 14.

αὐτοῦ, ἐνῶ ἡ Κ α ρ δ ι ἂ εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς πεδινηῆς ἐκτάσεως, τῆς ἐκτεινομένης μεταξὺ τῆς δημοσίας ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Κοζάνης εἰς Πτολεμαῖδα καὶ τοῦ ὄρους Βερμίου.

Ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως ταύτης τῶν ἐν λόγῳ χωρίων, οἱ μὲν κάτοικοι τῆς Ἐρμακιάς ἀσχολοῦνται κατὰ κύριον λόγον περὶ τὴν κτηνοτροφίαν, οἱ δὲ τῆς Καρδιάς εἰς τὴν γεωργίαν. Ἐκ τῶν κέντρων τούτων κατέγραψα ποικίλην λαογραφικὴν ὕλην, ἣτις καλύπτει σχεδὸν πάσας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ κατὰ παράδοσιν λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. α) Ἐκ τοῦ ὑλικοῦ βίου· εἰδήσεις περὶ τῶν τροφῶν, τοῦ ἐνδύματος, τῆς λαϊκῆς κατοικίας, τοῦ γεωργικοῦ, κτηνοτροφικοῦ καὶ μελισσοκομικοῦ βίου κ. ἄ. β) Ἐκ τοῦ πνευματικοῦ βίου· εἰδήσεις περὶ τῆς λαϊκῆς λατρείας, τῶν μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων δοξασιῶν, τῆς μαντικῆς, τῆς δημώδους μετεωρολογίας καὶ ἀστρολογίας, τῆς δημώδους ἰατρικῆς, ἕσματα 60, παραδόσεις 44, εὐτραπέλους διηγήσεις 4, παροιμίας 6, παραμῦθια 9 καὶ γ) Ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ βίου· τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, βάπτισιν, γάμον καὶ τελευτὴν ἔθιμα.

Τὸ καταρτισθὲν χειρόγραφον τῆς λαογραφικῆς ὕλης ταύτης, ἀποτελούμενον ἐκ 436 σελίδων τετραδίου, σχ. 8ου μεγ., κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον Ἐρευνῆς τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ὑπ' αὔξ. ἀριθμὸν 3206. Ἐπίσης ἐπὶ ταινιῶν μαγνητοφώνου, τύπου Butoba, ἠχογραφήθησαν 55 μελωδίαὶ ἁσμάτων καὶ λαϊκῶν χορῶν.

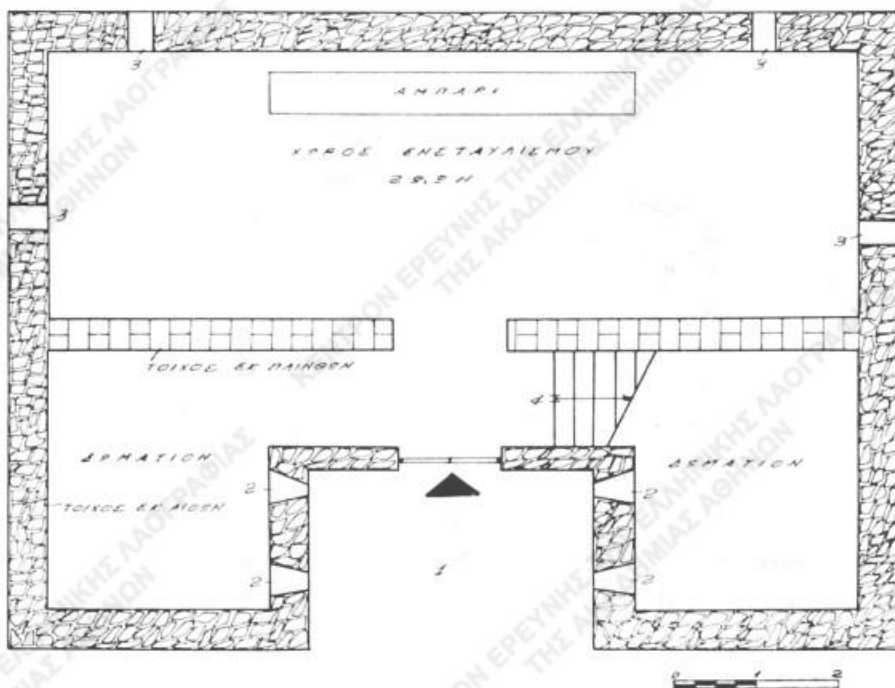
Ἐκ τῆς γενικῆς ἐπισκοπῆσεως τῆς ὡς ἄνω συλλεχθείσης ὕλης παρατηροῦμεν τὰ ἀκόλουθα.

Ἡ λαϊκὴ κατοικία¹ ἐκτισμένη ἐντὸς περιμανδρωμένης αὐλῆς εἶναι κυρίως μονώροφος. Τὸ ἀνώγειον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται τις δι' ἐσωτερικῆς κλίμακος, χρησιμεύει ὡς κατοικία, ἀποτελεῖται δ' ἐξ ἐνὸς κεντρικοῦ δωματίου, πέριξ τοῦ ὁποῖου ὑπάρχουν ἄλλοι βοηθητικοὶ χώροι. Ὁ ἰσόγειος χώρος χρησιμεύει διὰ τὸν σταυλισμὸν τῶν ζῴων καὶ προφύλαξιν αὐτῶν καὶ τῶν κατοίκων, ἰδίᾳ παλαιότερον, ἐξ ἐπιδρομῶν ληστῶν, Τούρκων² καὶ ἄλλων ἐχθρῶν. Ἐκ λόγων ἀσφαλείας ἡ

¹ Ἐκ τῶν δύο ἐρευνηθέντων χωρίων τὴν λαϊκὴν κατοικίαν δύναται τις νὰ ἐρευνήσῃ μόνον εἰς τὸ χωρίον Καρδιά, διότι εἰς τὸ ἕτερον, τὴν Ἐρμακίαν, αἱ οἰκίαι κατεστράφησαν τὸ 1944 ἔνεκα τῶν τότε πολεμικῶν γεγονότων (χφ., σ. 67).

² Ἡ ἐρευνηθεῖσα περιοχὴ ἀπετέλει σταθμὸν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης, παλαιότερον, ἐκ τῆς νοτιοδυτικῆς Μακεδονίας πρὸς τὴν Νάουσαν. Πλείστοι ἐπιδρομεῖς εἶχον καταλάβει τὴν ἐν λόγῳ περιοχὴν κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα, μεταξὺ αὐτῶν καὶ οἱ Τούρκοι τὴν πρὸς Νάουσαν δίοδον, κειμένην πλησίον τῆς Ἐρμακιάς. Βλ. Ἰω. Βασδραβέλλη, Ἱστορικὰ περὶ Ναούσης ἐξ ἀνεκδότου χειρογράφου. Μακεδονικά 3 (1956), σ. 139.

κεντρική είσοδος ήτο ἐκτισμένη εἰς σημεῖον ἕσοχῆς, ὥστε τὰ δύο ἄκραια δωμάτια τοῦ ἰσογείου χώρου προεξέχοντα νὰ καλύπτουν ἑκατέρωθεν τὴν κυρίαν εἴσοδον (βλ. σχ. 1). Ἐπομένως ὁ μέλλων νὰ εἰσέλθῃ κατὰ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν θὰ

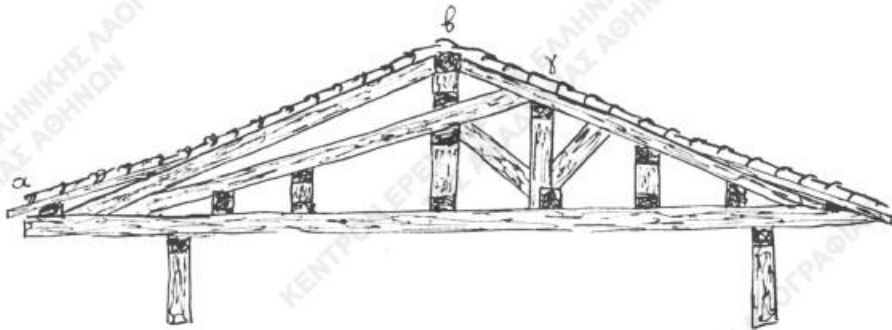

Σχ. 1. Κάτωφλις ἰσογείου οἰκίας οἰκογενείας Ἀραμπατζῆ. (Χωρεῖον Καρδιά).

1. Ὁ πρὸ τῆς εἰσόδου χώρος (ἔστεγασμένος). 2. Ὅπαι, ὅθεν παρετήρουν τὸν κρούοντα τὴν θύραν. 3. Μικραὶ ὅπαι μετὰ κιγκλιδώματος διὰ τὴν εἴσοδον τοῦ φωτός. 4. Κλίμαξ ἀνόδου εἰς ἀνώγειον.

ἔκρουε τὴν θύραν, θὰ εἶχε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῖχον, εἰς τὸν ὅποιον ὑπῆρχον δύο ὅπαι δίκην μικρῶν παραθύρων, διὰ τῶν ὁποίων κατωπτεύετο ὁ ἐπισκέπτης καὶ εἰς ἣν περιπτώσιν ἦτο ἐχθρὸς ἐλυροβολεῖτο ὑπὸ τῶν ὀπισθεν τῶν ὀπῶν φυλασσόντων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ εἰκοσιετραώρου ἐνοίκων. Ἡ διαμόρφωσις αὕτη τῆς εἰσόδου ἀπετέλει τὸ μόνον μέσον ἀσφαλείας τῶν κατοίκων ἐκ τῶν διαφόρων ἐπιδρομῶν καὶ δὴ κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας. Ὁ ὑπόλοιπος ἰσόγειος χώρος ἐχρησίμευε δι' ἀποθήκευσιν τῆς ἐσοδείας καὶ διὰ σταλισμὸν τῶν ζώων· διὰ τοῦτο δ' ἀνέρχεται τις δι' ἐσωτερικῆς κλίμακος εἰς τὸ ἀνώγειον ἄνευ ἰδιαιτέρας τινὸς διαρρυθμίσεως. Ἰδιαιτέραν μόνον κατασκευὴν παρουσιάζει ἡ στέγη. Αὕτη εἶναι πλακόστρωτος ἢ κεραμοσκεπῆς. Ὅσάκις οἱ κάτοικοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιμετωπίσουν

τὸν ἐπερχόμενον ἔχθρὸν εἰς τὴν εἴσοδον τῆς κατοικίας, ἔπρεπε νὰ φύγουν ἢ κάπου νὰ κρυφθοῦν. Οὕτω λοιπὸν παρατηροῦμεν τὸ ἀξιοσημείωτον, ὅτι κατὰ τὴν διάρθρωσιν τῶν «*γροιντιῶν*» δημιουργεῖται μία κρύπτη μεταξύ ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς στέγης, ἣτις εἶναι κατὰ τοιοῦτον ἀριστοτεχνικὸν τρόπον κατεσκευασμένη, ὥστε ὁ παρατηρῶν ταύτην ἔξωθεν ἢ ἔσωθεν, νὰ μὴ δύναται νὰ

Σχ. 2. Κάθετος τομὴ στέγης μετὰ τὴν μεταξύ τῶν «*γροιντιῶν*» κρύπτην αβγ.

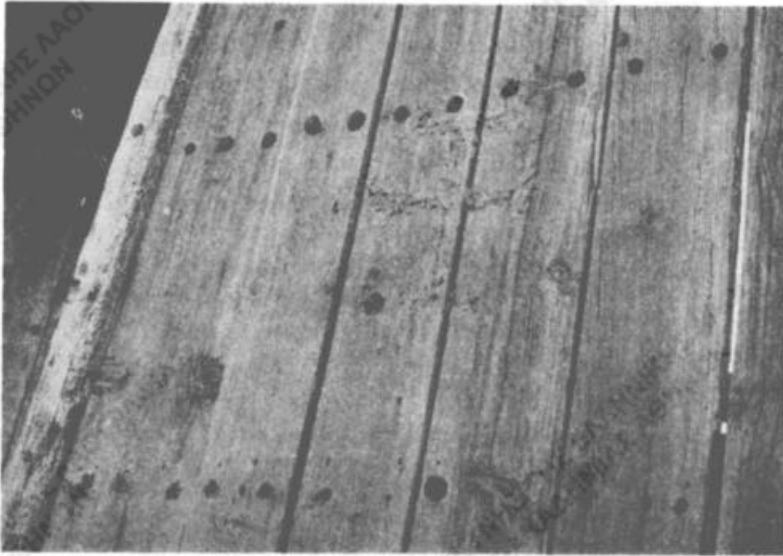
ἐντοπίσῃ ταύτην. Ἡ στέγη καὶ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ὡς καὶ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν ἐφαίνεται συμμετρικὴ, οὕτω δὲ εἰς οὐδένα ἐπρόδιδε τὴν κρύπτην, (βλ. σχ. 2) (χφ., σ. 239·241)¹.

Ἐκ τῶν ἐθίμων τοῦ γεωργικοῦ βίου ἀναφέρομεν τὸ τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ σπόρου ὑπὸ τοῦ ἱερέως πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς σπορᾶς. Τὴν ἡμέραν τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτ.) «*πᾶμε στὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀγιάζει τὸν σπόρον ὁ παπᾶς καὶ παίρνομε βασιλικό, ποὺ μετὰ τὸν βάζομε στὸν ντρουβὰ τὴν πρώτη μέρα, ποὺ θὰ πᾶμε νὰ σπείρομε*» (χφ., σ. 204). Τὸν σπόρον τοῦτον ὁ γεωργὸς ἀναμειγνύει μετὰ τὸν ἄλλον σπόρον κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἀρχίσῃ ἡ σπορὰ καὶ θὰ προσθέσῃ «*μέσα στὸ σπόρον ῥόδι, σκόροδο, δαχτυλίδι ἀσημένιο, βούρτσιν*», (χφ., σ. 135, Καρδιά² πρβλ. καὶ σ. 79, Ἐρμακιά). Εἰς τὸν ἀγρὸν θὰ ρίψῃ πρῶτον τὸν ἡγιασμένον σπόρον καὶ κατόπιν θὰ ἀρχίσῃ τὴν σπορὰν.

Ὡς εἰς τὸν λοιπὸν ἑλληνικὸν κόσμον οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀπαντᾶται ἡ πίστις εἰς δαιμονικὰ ὄντα, τοὺς Καλικαντζάρους, οἱ ὅποιοι περιφέρονται ἀπὸ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων μέχρι τῶν Θεοφανείων, πολλὰκις δ' εἰσδύουν καὶ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν. Ἐπίσης πιστεύεται ὅτι «*ἡ γῆ στηρίζεται σὲ τρεῖς στύλους*», (χφ., σ. 205, Καρδιά). «*... Οἱ Καλικάντζαροι πᾶνε καὶ τρώγουν τοὺς στύλους. Κου-*

¹ Πρβλ. τοὺς φεγγίτας τῆς Θράκης. (Βλ. *Γεωργ. Ἄ. Μέγα*, Θρακικαὶ οἰκίσεις, Λαογραφία 26 (1968-69), σ. 23, 32).

ράζονταν τὸ βράδν καὶ πήγαιναν νὰ ξεκουραστοῦν. Οἱ στῦλοι γινόντουσαν διπλοῖν (χφ., σ. 24, Ἐρμακιά). Κατὰ τὴν διάρκειαν οὕτω τῆς νυκτός, καθ' ἣν θὰ ἀναπαυθοῦν τὰ δαιμονικά ὄντα, γίνονται ἐκ νέου οἱ στῦλοι, οἱ ὁποῖοι κρατοῦν τὴν γῆν διὰ νὰ μὴ πέσῃ. Κατὰ τὴν δοξασίαν τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς οἱ στῦλοι αὐτοὶ δὲν εἶναι τυχαῖοι, εἶναι οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι, οἱ ὁποῖοι δίδουν τὴν

Εἰκ. 1. Ὁ σταυρὸς ἐπὶ τῆς ἐξωθύρας τῆς αὐλῆς (χφ., σ. 54 καὶ 118).

δύναμιν εἰς τοὺς στῦλους νὰ ἀναπτυχθοῦν ἐκ νέου. Κατὰ τοὺς κατοίκους ὁ μόνος τρόπος προφυλάξεως κατὰ τὸ Δωδεκαήμερον ἀπὸ τὰ δαιμονικά αὐτὰ ὄντα εἶναι τὸ ἄναμμα «τοῦ κούτσουρου» (χφ., σ. 24, Ἐρμακιά) καὶ τοῦ ραντισμοῦ τῆς οἰκίας καὶ τοῦ σταύλου μὲ τὴν στάκτην τοῦ ξύλου αὐτοῦ (χφ., σ. 191, Καρδιά). Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τὰ κακὰ δαιμόνια καὶ τὰς ἀσθενείας, κατὰ τὸ ἴδιον χρονικὸν διάστημα, οἱ κάτοικοι ἔχουν τὴν συνήθειαν νὰ σχηματίζουν ἐπὶ τῆς θύρας σταυροὺς¹ (βλ. εἰκ. 1) ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων σφαζομένου χοίρου (χφ., σ. 53-54, Ἐρμακιά). «Τὸ κάνουμε, γιὰ νὰ μὴ ἔρχωνται οἱ Καλικατζάροι» (χφ., σ. 24), καὶ διότι «ὄταν γίνῃ αὐτό, φεύγουν οἱ διαβόλοι ἀπὸ τὸ σπίτι» (χφ., σ. 191, Καρδιά). Τὸ ἔθιμον τοῦτο τῶν σταυρῶν εἰς τὴν εἴσοδον τῆς κατοικίας ἀπαντᾶται ὁμοίως καὶ βορειό-

¹ Πρβλ. καὶ τὰ ἐπιζόμενα κατὰ τὴν Πρωτομαγιάν εἰς τὸ χωρίον Ἐρμακιά ὅτε «στὶς πόρτες καὶ στὰ ζῦα κάνουν μὲ βουνιά ἢ κατράμι σταυρό» (χφ., σ. 40).

τερον τῆς ἐξεταζομένης περιοχῆς, εἰδικῶς δὲ εἰς τὰ χωρία Ἅγιος Ἀντώνιος τοῦ νομοῦ Πέλλης¹ καὶ Κάτω Κλειναὶ τοῦ νομοῦ Φλωρίνης².

Κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς Πρωτοχρονιᾶς λαμβάνουν χώραν μεταμφιέσεις³ (χφ., σ. 90, Ἐρμακιά καὶ σ. 159, Καρδιά). Τὰ παιδιά εἰς τὸ χωρίον Ἐρμακιά ἐνδύονται τότε «καρναβάλια», χρησιμοποιοῦντα διαφόρους παλαιὰς καὶ ρυπαρὰς ἐνδυμασίας, ἐκ τούτων δὲ κυρίως τὴν φουστανέλλαν⁴. Αἱ μεταμφιέσεις, εἰς μικροτέραν ὅμως ἔκτασιν, ἀπαντῶνται καὶ κατὰ τὰς Ἀπόκρεως (χφ., σ. 159, Καρδιά), ἔχουν δὲ καθαρῶς σκωπτικὸν χαρακτῆρα. Τότε ἀνάπτονται κατ' ἔθιμον καὶ πυραὶ⁵ εἰς ἐκάστην συνοικίαν (χφ., σ. 24 καὶ 90, Ἐρμακιά 183-184, Καρδιά), ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὁποίας τὰ μικρὰ παιδιά μασκαρευμένα πηδοῦν, συγχρόνως δὲ γίνεται χορὸς εἰς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου ἄνευ τοπικῶν λαϊκῶν μουσικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα ἤδη ἐξέλιπον.

Ζωηραὶ ἀπαντῶνται καὶ ἐνταῦθα αἱ λατρευτικαὶ τιμαὶ πρὸς τὸν Ἅγιον Μηνᾶν, τὸν Ἅγιον Τρύφωνα (1 Φεβρ.), τὸν Ἅγιον Γεώργιον⁶ (23 Ἀπριλ.), τὸν

¹ Ἐνταῦθα χαράσσονται σταυροὶ εἰς τὴν θύραν κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου· βλ. Γ. Κ. Σπυριδάκη, ἐν Ἐπ. Λ. Α., τόμ. ΙΖ' - ΙΔ' (1960-61), ἐν Ἀθήναις 1962, σ. 378.

² Βλ. Ἀ. Ν. Δευτεραῖου, ἐν Ἐπ. Λ. Α., τόμ. ΙΖ' (1964), ἐν Ἀθήναις 1965, σ. 233, ἐνθα οἱ ἐν λόγῳ σταυροὶ χαράσσονται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως.

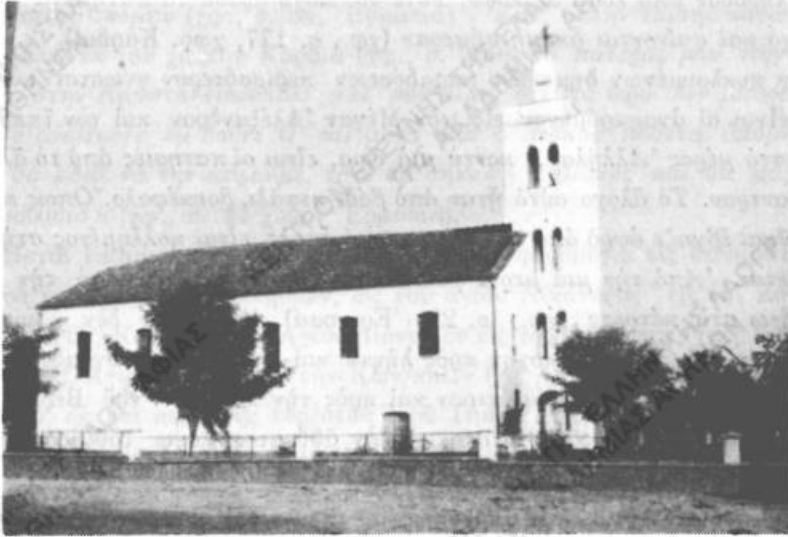
³ Περὶ μεταμφιέσεων κατὰ τὸ Δωδεκαήμερον ἐκ Δυτ. Μακεδονίας βλ. Κ. Μαρίνη, Δωδεκαμεριτικά πανηγύρια [Ἀθήναι 1958], σ. 87.

⁴ Ἐκ Δυτ. Μακεδονίας βλ. Φ. Δ. Παπανικολάου, Λαογραφικὰ Δυτικῆς Μακεδονίας, τόμ. Α', Θεσ/νίκη 1962, σ. 169.

⁵ Δεισιδαίμων συνήθεια ἀνήκουσα εἰς τὰ διαβατήρια καὶ καθαρτήρια ἔθιμα. Ὁ λαὸς τῆς ἐξεταζομένης περιοχῆς ἀποδίδει μεγίστην ἱερότητα καὶ δύναμιν καθαρτικὴν εἰς τὰς πυράς. Οὕτω «ἀπ' αὐτὸν τὸν καπνὸ περνούσαμε ὅλα τὰ ζῶα, τὰ βόδια, τὰ ἀρρωστημένα» (χφ., σ. 41). «Τὰ λυσσασμένα σκυλιὰ τὰ καίμε καὶ μετὰ πηδάμε τὸν καπνὸ αὐτό, γιὰ νὰ μὴ μᾶς πιάσῃ ἢ λύσσα» (χφ. σ. 77 καὶ 185). «Τὴν Δευτέρα μετὰ τὴν Κυριακὴ τοῦ γάμου, μόλις ξημερώσῃ ὅλοι μαζί πᾶμε σ' ἓνα πλατὺ μέρος ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ πάντα στὸ ἀλώνι. Πᾶμε ἐκεῖ ὁ γαμπρός, νύφη, συμπίθερος καὶ ὅλοι μαζί βάζουμε στὴ μέση ἓνα δέμα σιτάρι. Μετὰ βάζουμε φωτιά στὸ δεμάτι αὐτὸ τοῦ σταριοῦ καὶ ὅλοι μαζί χορεύουμε γύρω ἀπὸ τὸ δεμάτι» (χφ., σ. 96, Ἐρμακιά). Πρβλ. Στίλπ. Π. Κυριακίδου, Ἐορταστικαὶ πυραὶ ἐν Μακεδονίᾳ, Μακεδονικά 3 (1956), σ. 407-408, ἐνθα δημοσιεύονται πληροφορίαι περὶ πυρῶν κατὰ τὰς Ἀπόκρεως καὶ κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων ἐξ Ἄργους Ὀρεστικοῦ καὶ ἐκ Λεχόβου.

⁶ Ἐορτάζεται ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῶν ποιμένων. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην σμίγουν οἱ ποιμένες τὰ ποιμνία των, τελουμένης συγχρόνως λαμπρᾶς πανηγύρεως μὲ κοινὴν συνεστία-

Ἅγιον Ἀθανάσιον (2 Μαΐου), τὴν Ἁγίαν Μαύραν (3 Μαΐου) καὶ τὸν Προφήτην Ἡλίαν, ὅστις «προφήτευσεν ὅτι θὰ βρέξῃ ἢ δὲν θὰ βρέξῃ. Τότε ὁ αὐτοκράτορας ἄρχισε νὰ τὸν κατατρέχῃ, ἔφυγε γιὰ τὰ βουνά. Ἐκεῖ ψηλὰ τοῦ πάγαινε τροφή ἕνας κόρακας καὶ γι' αὐτὸ ἔχει τὴν ἐκκλησιά του ἐκεῖ ψηλὰ» (χφ., σ. 54). Τιμᾶται ὡσαύτως ἔνταῦθα ἡ Ἁγία Παρασκευή, ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος¹, ὁ Ἅγιος Συμεὼν καὶ ὁ Ἅγιος Νικάνωρ ὡς προστάται τῶν ἀγροτῶν διὰ

Εἰκ. 2. Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωρίου Καρδιά (χφ., σ. 404).

τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν καὶ τὰ ζῶα των (χφ., σ. 41, 44, 55, 118, 149, 150, 159 καὶ 161). Πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Νικάνωρος, προστάτου ἰδία τῶν ζῴων, φέρονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ἑορτὴν του εἰδικὰ πρόσφορα (χφ., σ. 202 - 203), ὡς καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου (2 Μαΐου), ὅστις «βοηθᾶ τις γυναῖκες νὰ πιάσουν παιδιὰ καὶ τοῦ πηγαίνουν τάμα στὴν ἐκκλησιά του» (χφ., σ. 47, Ἐρμακιά· πρβλ. καὶ χφ., σ. 62).

Εἰς τὴν Καρδιάν ὑπάρχει ὠραιότατος ναὸς (βλ. εἰκ. 2) πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (χφ., σ. 112), ὅστις λατρεύεται ὡς προστάτης τῶν κατοίκων

σιν καὶ δωρεὰν διανομὴν γάλακτος καὶ κρέατος (χφ., σ. 63 καὶ 95). Βλ. γενικώτερον G. K. Spyridakis, Saint Georges dans la vie populaire. Hell. Contemp., 6ème année (1952), Athènes 1952, (ἀνάπτυπον, σ. 18).

¹ Ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος ἐλευθερώνει τὰς ἐγκύους (χφ., σ. 150), ὁ δὲ Ἅγιος Συμεὼν προφυλάσσει αὐτάς (σ. 149).

ἐξ ἀσθενειῶν. Τοσαύτη εἶναι ἡ πίστις τῶν κατοίκων εἰς τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τοῦ Ἁγίου, ὥστε ἐπλάσθησαν ἐξ αὐτῆς παραδόσεις ἐνταῦθα περὶ διελεύσεως του ὡς ἐφίππου. Διηγοῦνται, ὅτι εἰς τινὰ μέρη διακρίνονται τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεως τοῦ ἵππου του. «Κοντὰ στὸ χωριὸ Ἄκρινῆ πάνω στὸ Βέρμιο, πού εἶναι χαράδρες καὶ λόφοι, ὑπάρχουν τὰ πατήματα τοῦ ἀλόγου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Μιὰ φορὰ περνοῦσε ἀπὸ κεῖ ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ ἦταν καβάλλα στὸ ἄλογο του καὶ πηδοῦσε ἀπὸ λόφο σὲ λόφο. Τότε τὸ ἄλογο ἄφισε τὰ πατήματά του πάνω στὸ βράχο καὶ φαίνονται ἀκόμη σήμερα» (χφ., σ. 177, χωρ. Καρδιά).

Ἐκ κυκλούμενων δημωδῶν παραδόσεων περισσότερο γνωσταὶ καὶ διαδομέναι εἶναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν Μέγαν Ἀλεξάνδρον καὶ τὸν ἵππον του¹. Οὕτως «στὸ μέρος Ἀλλήλα», κοντὰ μιὰ ὥρα, εἶναι οἱ πατησιές ἀπὸ τὸ ἄλογο τοῦ Μεγαλέξαντρου. Τὸ ἄλογο αὐτὸ ἦταν ἀπὸ βόδι κεφάλι, βουκέφαλο. Ὅπως περνοῦσε τὸ ἄλογο καὶ ἐβγαζε ἀφρὸ ἀπὸ τὸ στόμα του, ὁ ἀφρὸς εἶναι κολλημένος στὴν πέτρα καὶ φαίνεται. Ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά φαίνονται οἱ πατησιές καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ἀφροὶ πάνω στὶς πέτρες» (χφ., σ. 22, Ἐρμακιά). Δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταβῶ εἰς τὴν ἐν λόγω περιοχὴν πρὸς λήψιν καὶ σχετικῆς φωτογραφίας, διότι ἡ τοποθεσία εὐρίσκεται ἔτι βορειότερον καὶ πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ Βερμίου, ἡ δὲ πρὸς τὰ ἐκεῖ προσπέλασις καθίσταται σχεδὸν ἀδύνατος λόγῳ τοῦ βραχῶδους καὶ ἀποκρήμνου τοῦ ἐδάφους.

Αἱ διηγῆσεις αὗται περὶ ἀποτυπώσεως ἰχνῶν ἐπὶ βράχων τῶν ποδῶν τῶν ἵππων Ἁγίων ἢ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἔχουν πολὺ παλαιὰν παράδοσιν, γνωσταὶ ἤδη ἐκ τῆς ἀρχαιότητος².

Μεταξὺ ἄλλων παραδόσεων κατέγραψα τὴν πολλαχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου γνωστὴν περὶ τῆς πτώσεως τῆς Κων/πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν συνυφαίνεται τὸ ἐπεισόδιον τῆς ψυχώσεως (ζωντανέματος) τῶν τηγανισμένων ψαριῶν. Ἡ παρὰ-

¹ Περὶ τοῦ ἵππου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐκ Δυτ. Μακεδονίας βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν δημωδῶν παραδόσεων καὶ δοξαστιῶν περὶ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου, Γέρας Ἀντων. Κεραμοπούλου, Ἀθήναι 1953, σ. 388, ὡς καὶ Ἀ. Ν. Δευτεραίου ἐν Ἐπ. Κ.Λ., τόμ. ΙΗ' - ΙΘ' (1965-66), ἐν Ἀθήναις 1968, σ. 318-320. Σχετικὴν παράδοσιν ἐκ τῆς νοτιώτερον τῆς ἐξεταζομένης περιφερείας κειμένης περιοχῆς (χωριὸν Σισιάνιον), βλ. ἐν Κ.Λ. ἀρ. χφ. 3358, σ. 17.

² Πρβλ. καὶ χφ. σ. 107 (Καρδιά): «στὴν Ἀναρράχη [παρακείμενον χωριὸν] φαίνονται τὰ ἴχνη πού πάτησε τὸ ἄλογο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου».

³ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τόμ. Β' (1904), σ. 733-735, 742-743, 1139, καὶ Κ. Α. Ρωμαίου, Ἀχνάρια ἐπάνω σὲ βράχους, Ἀρχ. Θρ. Θησ., τόμ. ΙΓ' (1946-47), σ. 209-227 καὶ τόμ. ΙΔ' (1947-48), σ. 374-376.

δοσις ἔχει ὡς ἑξῆς: «Τὶς ἡμέρες ποὺ ὁ Τοῦρκος εἶχε κυκλώσει τὴν Κωνσταντινούπολη ὁ παπᾶς εἶπε: ἄς φᾶμε ψάρια. Τότε ὁ καλόγερος τὰ τηγάνιζε. Τὰ εἶχε τηγανίσει ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά. Ἔτρεξε ἕνας ἄλλος καλόγερος καὶ λέει ὅτι ἐμπῆκαν οἱ Τοῦρκοι. Τότε ὁ πρῶτος καλόγερος εἶπε ὅτι ἂν ζωντανέφουν τὰ ψάρια, τότε θὰ μποῦν οἱ Τοῦρκοι. Τότε τὰ ψάρια πήδηξαν καὶ μπῆκαν σ' ἕνα γκιούμι καὶ τηγανισμένα ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά ἄρχισαν νὰ κολυμπᾶνε. Τὰ δυὸ ψάρια μετὰ πέθαναν τὸ ἕνα φαίνεται ἀκόμη» (χφ., σ. 34, Ἐρμακιά)¹. Κατ' ἄλλην ἐπίσης καταγραφεῖσαν παράδοσιν ἐκ τοῦ χωρίου Καρδιά (χφ., σ. 200) «ὁ πατέρας μου πῆγε στὴν Ἐκκλησία στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ μοῦ εἶπε, ὅτι τὸ ἱερὸ δὲν μπόρεσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ ἀνοίξουνε, νὰ δοῦνε τί ἔναι μέσα καὶ ὁ Διάκος κάθεται ἀκόμη μέσα. Καὶ ὅταν θὰ πᾶμε νὰ τὴν πάρουμε, τότε θὰ σηκωθῆ ὁ Διάκος καὶ θὰ μᾶς παραδώσῃ τὰ κλειδιά» (χφ., σ. 44 χωρ., Ἐρμακιά).

Πλεῖστοι ἐπίσης κατεγράφησαν διηγήσεις, ἀναφερόμενοι εἰς θαυμαστά συμβάντα κατὰ τὴν ἀνέγερσιν ἐκκλησιῶν, ὡς τοῦ ἁγίου Νικάνορος² εἰς τὴν Ζάβορδαν (χφ., σ. 201 - 202, Καρδιά), τοῦ Ἁγίου Διονυσίου εἰς τὸν Ὀλυμπον (χφ., σ. 41 - 42, Ἐρμακιά), τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς τὴν Κων/πολιν (χφ., σ. 200), Ἁγίου Δημητρίου (χφ., σ. 112), ὡς καὶ περὶ τῆς εὐρέσεως τοῦ Τιμίου Ξύλου ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου Ἁγίας Ἐλένης (χφ., σ. 198 - 199).

Ἐκ τῶν παραμυθιακῶν διηγήσεων εἰς τὴν ἐρευνηθεῖσαν περιοχὴν κατεγράφησαν δύο, ἀναφερόμενοι εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ παναρχαίου καὶ σκληροῦ ἐθίμου τοῦ φόνου τῶν γερόντων³, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐδείχθη εἰς τὸν βασιλέα ἡ σοφία αὐτῶν. Οὕτω: «Μοῦ ἔλεγε ὁ πατέρας μου, ὅτι τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια τοὺς σκότωναν τοὺς παπποῦδες, γιατί ἦσαν ἄχρηστοι. Δὲν δουλεύανε. Τοὺς πετάγανε κάτω σὲ μιὰ χαράδρα. Κάποτε ἕνας λυπήθηκε τὸν πατέρα του καὶ τὸν ἔκρυψε. Πέρασαν πολλὰ χρόνια. Κάποτε ἕνας βασιλιάς κάλεσε ὄλους καὶ τοὺς εἶπε νὰ βροῦν ἀπὸ ποῦ βγαίνει ὁ ἥλιος. Ὅλοι κοίταζαν πρὸς τὰ πάνω ἢ πρὸς τὸ Βέρμιο, δηλαδὴ πρὸς τὴν Ἀνατολή. Πρῶτῃ - πρῶτῃ κοίταζαν καὶ δὲν ἔβλεπαν τὸν ἥλιο. Ἐκεῖνος, ποὺ εἶχε κρυμμένο τὸν πατέρα του τὸν γέρο, πῆγε καὶ τοῦ εἶπε, «πατέρα τὸ καὶ τό».

¹ Ὁμοίως παραδόσεις βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τόμ. Α' (1904), σ. 21, ἀρ. 31 - 32 καὶ τόμ. Β' (1904), σ. 656 - 657.

² Παραδόσεις σχετικαὶ ἐκ Δυτικῆς Μακεδονίας περὶ τῶν Ὁσίων Νικάνορος καὶ Διονυσίου βλ. Ἀ. Ν. Δευτεραίου, ἐν Ἐπ. Κ.Λ., τόμ. ΙΗ' - ΙΘ' (1965 - 66), ἐν Ἀθήναις 1968, σ. 253 - 254.

³ Γενικώτερον περὶ τοῦ ἐθίμου βλ. Γ. Α. Μέγα, Γεροντοκτονία, Ἑλληνικά, τόμ. Ε' (1932), σ. 351 - 360. (=Λαογρ., τόμ. ΚΕ' (1967), σ. 207 - 216.

⁴ Ἡ καταγραφὴ τῆς διηγήσεως ἐγένετο εἰς τὸ χωρίον Ἐρμακιά.

Τότε ο πατέρας του τοῦ εἶπε νὰ κοιτάξῃ πρὸς τὸ Σνιατάσικο, τὸ βουνό, πρὸς τὴ Δύση, καὶ θὰ δῆῃ πρῶτος τὸν ἥλιο. Ἔτσι καὶ ἔκαμε. Ἐτρεξε πρὸς τὸν βασιλέα καὶ λέει ὅτι κοίταξε πρὸς τὴν Δύση καὶ εἶδε πρῶτος τὸν ἥλιο. (Πράγματι ὅταν βγαίῃ ὁ ἥλιος, πρῶτα φαίνεται ἔκει πέρα καὶ μετὰ ἔρχεται σὲ μᾶς, γιὰτὶ ἀπὸ πάνου μας εἶναι τὸ Βέρμιο καὶ μᾶς σκεπάζει). Μόλις ἄκουσε αὐτά, πού εἶπε τὸ παιδί στὸ βασιλιά, τότε ὁ βασιλιάς τοῦ λέει: «νὰ μοῦ πῆς ἀπὸ ποῦ τὰ ἄμαθες αὐτά». Τὸ παιδί φοβότανε νὰ πῆ, γιὰτὶ τὰ ἤξερε ἀπὸ τὸν πατέρα του, πού τὸν εἶχε παράνομα κρύψει. Μετὰ ἀπὸ πολλὰς πιέσεις τὸ μαρτύρησε τὸ μυστικό. Μόλις τ' ἄκουσε ὁ βασιλιάς, ἀπὸ τότε ἔβγαλε διαταγὴ νὰ μὴ ξανασκοτώσουν τοὺς γέροντας καὶ ἀπὸ τότε οἱ παπποῦδες ζῶνε πολλὰ χρόνια» (χφ., σ. 84-86, Ἑρμακιά). Ἐπίσης εἰς ἑτέραν διήγησιν ἐκ τοῦ χωρίου Καρδιά λέγεται: «Μιὰ φορὰ ἕνας ἔκρυψε τὸν πατέρα του, τὸν γέροντα. Τελείωσε ὁ σπόρος τοῦ σταριοῦ καὶ τοὺς διέταξε ὁ βασιλιάς νὰ πᾶνε νὰ βροῦνε σπόρο. Τότε αὐτὸς πού εἶχε κρύψει τὸν πατέρα του, πῆγε καὶ τὸν ρώτησε τὸν πατέρα του. Ὁ γέρος πατέρας του τοῦ εἶπε νὰ πᾶῃ σὲ μυρμηγκοφωλιά. Πράγματι πῆγε καὶ βρῆκε μιὰ χούφτα στάρι. Τὸ πῆγαν στὸ βασιλιά καὶ ἔσπειραν στάρι καὶ ἔβγαλαν πάλι σιγὰ-σιγὰ τὰ χωράφια. Τότε ὁ βασιλιάς τὸν ρώτησε, ποῦθε βρῆκε τὸ σπόρο. Εἶπε στὸ βασιλιά. Τότε τὸν ρώτησε ξανά ὁ βασιλιάς, ποιὸς τοῦ τὰ εἶπε. Ἀναγκάστηκε τότε νὰ μαρτυρήσῃ. Μετὰ διέταξε ὁ βασιλιάς νὰ ζῶνε οἱ γέροι» (χφ. σ. 109).

Εἰς τὸν κύκλον τῶν μαγικῶν καὶ δεισιδαιμόνων συνηθειῶν ὑπάρχει, πλὴν τῶν ἄλλων, καὶ τὸ ἔθιμον τῆς «ντουντούλας», ἥτοι τῆς διὰ μαγικῶν μέσων προκλήσεως βροχῆς εἰς περιστάσεις ἀνομβρίας. «Ὅταν δὲν βρέξῃ παίρνουμε ἕνα ὄρφανό, τοῦ βάζουμε πάνω λουλούδια, χόρτο, τὸ γυρίζουμε στὸ χωριό, τὸ βρέχουν τὸ παιδί καὶ τοῦ δίνουν παραδες. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη, κατὰ τὸ γύρισμα, ἄλλοι κλέβουν ἕνα ἐργαλεῖο, τὸ παραχώνουν στὸ χῶμα καὶ τὸ βρέχουμε. Τὸ παιδί κρατᾶει στὸ κεφάλι του κόσκινο καὶ τὸ βρέχουμε. Ἔτσι ἀρχίζει νὰ βρέξῃ» (χφ., σ. 48). Κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μαγικοῦ αὐτοῦ ἐθίμου τραγουδοῦν:

Κύριε, βρέξε. Κύριε, στάξε
μιὰ ψιλή, ψιλή βροχή,
γιὰ νὰ γένουν τὰ σταράκια
καὶ νὰ φᾶν τὰ κατσ'κάκια.

Βάϊ, ντουντούλε, νὰ βρέξῃ ὁ Θεός! (χφ., σ. 49, Ἑρμακιά).

¹ Πρβλ. Ἐκ Δυτ. Μακεδονίας: Ἱφιγενείας Διδασκάλου, Παρακαλῶντας τὴ βροχή, ἢ «Ντουντούλα», περιοδ. Ἀριστοτέλης, τευχ. 7 (1958), σ. 26-27.

Εἰς τὴν συλλεχθεῖσαν ὕλην, τὴν σχετικὴν πρὸς τὰ κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτὴν νόμιμα παρατηρεῖται ταυτότης πρὸς ἀναλόγους ἐκδηλώσεις εἰς ἄλλους ἑλληνικοὺς τόπους. Οὕτως εἶναι καὶ ἐνταῦθα λίαν ἐπιθυμητὴ ἡ ἀπόκτησις ἄρρενος τέκνου (χφ., σ. 46, 47 καὶ 58).

Αἱ Μοῖραι πιστεύεται ὅτι τὴν τρίτην¹ νύκτα ἀπὸ τῆς γεννήσεως καθορίζουν τὴν τύχην εἰς τὸ νεογέννητον βρέφος καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ οἰκεῖοι του παραθέτουν τράπεζαν πλήρη ἔδεσμάτων καὶ στολίζουν τοῦτο ἰδιαίτερος (χφ., σ. 105-106, 153 καὶ 157, Καρδιά).

Περὶ τῶν ψυχῶν μετὰ θάνατον πιστεύεται ὅτι αὗται ὀδηγοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ εἰς τὸ μέσον τοῦ οὐρανοῦ, ἔνθα κρίνονται. «*Όταν πεθάνη κάποιος, τὴν ψυχὴν του τὴ παίρνει ὁ Ἄγγελος. Ὁ Ἄγγελος στέκεται στὴ μέση ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἐκεῖ κρατᾷ μιὰ ζυγαριά*». «*Όταν πεθάνη κάποιος, τὴ ψυχὴ του τὴν πάει ἐκεῖ στὴν ζυγαριά καὶ τὴ ζυγίζει. Ἀπὸ τὴν δεξιὰ μεριὰ στέκονται οἱ ἄγγελοι καὶ ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ μεριὰ ὁ διάβολος καὶ περιμένουν νὰ δοῦν, ποῦ θὰ γυρίσῃ ἡ ζυγαριά, γιὰ νὰ πάρουν τὴ ψυχὴ*» (χφ., σ. 93, Ἐρμακιά καὶ σ. 173-176, Καρδιά).

R É S U M É

Rapport de la mission folklorique dans la région nord de Kozauï (Macédoine du Sud) du 7 août au 1 septembre 1967

par Ange N. Deftéréos

L'auteur publie les résultats de sa mission folklorique aux villages Ermakià et Kardià que se situent au sud-ouest de Vermion et à l'est de la ligne Kozani-Ptolemais, dans le Macédoine du Sud. Les habitants sont

¹ Αἱ σχετικαὶ καταγραφεῖσαι λαϊκαὶ διηγήσεις εἶναι ἐπιβιώσεις παραλλαγῶν τοῦ ἀρχαίου μύθου τοῦ Μελεάγρου βλ. Ἰ. Θ. Κακριδῆ, Τὸ παραμῦθι τοῦ Μελεάγρου, Λαογραφία 10 (1929/32), σ. 487 ἔξ. καὶ 579 ἔξ.

² Πρβλ. τὸ δίστιχον ἐκ τῆς νοτιώτερον κειμένης περιοχῆς (χωρ. Σισιάνιον):

*Ἄ' Ἐκεῖ ζυγίζουν τς' ἔμορφες κι αὐτὲς τίς μαυρομάτες
ζυγίζουν κ' ἓνα ἔμορφο κι ἓνα ρούσο παλληκάρι».*

Κ.Α. ἀρ. χφ. 3358 (Α. Ν. Δευτεραίου, Σισιάνιον Κοζάνης, 1968), σ. 32 καὶ 2959, τοῦ ἰδίου, σ. 218.— Περὶ τῆς πίστεως βλ. Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη, Τὰ κατὰ τὴν τελευτὴν ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἀγιολογικῶν πηγῶν. Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδῶν, τόμ. 20 (1950), σ. 97-98.

en majeure partie d'agriculteurs et d'éleveurs des bestiaux. Malgré les destructions et autres maux, qu'ils ont subies, durant des siècles de la part des turcs, albanais et bulgares, qui invahissaient leur partie, ils maintiennent encore les anciens aspects de leur vie et les coutumes traditionnelles helléniques.

De cette région exploré, l'auteur a noté dans un cahier (in 80 grand format) de 436 pages diverses informations relatives aux aliments, aux costumes, à l'habitation populaire, à la vie pastorale et agraire, au culte, à la magie et croyances de superstition, à la divination, la météorologie populaire, l'astrologie, la médecine populaire, les croyances et coutumes relatives à la naissance, le baptême, le mariage et la mort. Egalement il a enregistré sur bandes de magnétophone 55 chansons et danses populaires et 10 contes.

En étudiant le matériel reuni on remarque qu'anciennement l'habitation populaire avait de deux côtés de l'entrée centrale deux chambres, baties en dehors du principal bâtiment et qui servaient aux habitants comme une forteresse pour repousser les attaques éventuelles des bandits, des turcs, bulgares ou autres ennemis.

Si le visiteur, qui battait la porte centrale la nuit était l'identifié comme étant un ennemie, les habitants de la maison tiraient sur lui des dos. Si on n'arrivait pas à le viser de là, recourrait dans une cachette qui se trouvait entre les poutres du toit. Le toit était construit de tel façon qu'il était impossible de discerner soit de dehors, soit de dedans la cachette d'où on tirait.

L'auteur mentionne la croyance de culte populaire de Δωδεκαήμερου (de douze jours, du 25 décembre au 6 janvier) selon laquelle les Καλικάντζαροι (êtres démoniaques qui apparaissent durant cette période) tâchent de scier les trois colonnes sur lesquelles la terre est posée. On raconte que ces trois colonnes sont les trois Hiérarques.

Le carnaval et les travestissements sont fêtés la veille du 1er de l'an.

On honore également les Sts Mina, Tryphon, Georges, Athanase, Nicolas, Eleftere, Siméon, Nicánor, le Prophète Elie et Ste Paraskevi.

Parmi les légendes, qui circulent oralement, les plus répandues, sont celles qui se rapportent à Alexandre le Grand et son cheval. Dans plusieurs endroits on montre les traces du Bucéphale. Il a noté égale-

mant deux récits, relatifs à l'abolition du coutume inumaine de mettre à mort les vieillards pour prouver leur sagesse.

Parmi les croyances de magie, il a noté celle de «doudoula» (περπερούνας) par laquelle on invoque la pluie, pendant les périodes de sécheresse.

Les croyances relatives à la naissance, le mariage et la mort correspondent à celles de la plus part des régions du pays. On croit également ici que la troisième nuit de la naissance de l'enfant viennent les Moiras (les Fées) pour fixer son destin. Pour apaiser les Moiras, les parents dressent cette nuit une table pleine des mets. Enfin, on croit que les âmes après la mort sont conduites par l'Archange Michel, au milieu du ciel où ils sont jugées.

Ζ'.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΙΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΝ

(16-28 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1967)

ΥΠΟ ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΑΡΑΚΑΣΗ

Κατὰ τὴν λαογραφικὴν, ἰδίᾳ μουσικὴν, ἔρευναν ταύτην εἰς Κεφαλληνίαν, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθμ. 56427/26.7.67 ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἰργάσθη, πλὴν τῆς πόλεως, πρωτεύουσας τῆς νήσου, Ἀργολίου καὶ εἰς τὰ χωρία: Διλιναῖα, Βαλαμαῖα, Φραγκαῖα, Διγαλέτο, Χαράκτι καὶ Τσακαρασιάνο, ἔνθα ἐξετέλεσα 98 ἠχογραφήσεις δημοδῶν ᾠσμάτων καὶ χορῶν (ἀρ. εἰσ. μουσ. 14729-14825), πρὸς δὲ καὶ 9 ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐκ τῆς χορωδίας Ἱεροψαλτῶν Κεφαλληνίας. Κατέγραψα ἔτι καθ' ὑπαγόρευσιν ὑπὸ διαφόρων πληροφορητῶν κείμενα 17 δημοτικῶν τραγουδιῶν, πρὸς δὲ καὶ ἄλλην λαογραφικὴν ὕλην, ἀναφερομένην εἰς τὸν ἀγροτικὸν βίον, ἔθιμα τοῦ γάμου, τῆς τελευτῆς, τῆς λαϊκῆς λατρείας κλπ., ἔξορκισμούς, δεισιδαίμονας συνηθείας κ. ἄ.

Ἡ ὕλη αὕτη κατετέθη εἰς τὸ Κέντρον ὑπ' ἀρ. εἰσαγ. χειρ. 3191/67, σύγκειται δὲ ἐξ 160 σελ. σχ. 8ου μεγάλου.

Ὡς διεπίστωσα καὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον¹, ὁμοίως καὶ εἰς Κεφαλληνίαν τραγουδεῖται ἡ ἔντεχνος, γνωστὴ ὡς ἑπτανησιακὴ μουσικὴ ἢ καντάδες, μόνον εἰς τὴν

¹ Μουσικὴ ἀποστολὴ εἰς Ζάκυνθον. Ἔπ. Κ. Λαογρ. ΙΗ'/ΙΘ' (1965/66), σ. 261-270.